

ДОТРИМАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Юхимюк О. М., к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Право, як соціальний регулятор, тільки тоді виконує своє соціальне призначення, коли його норми знаходять практичне втілення в суспільних відносинах, поведінці конкретних осіб, реалізації прав і свобод людини. Власне, саме втілення положень правових норм у фактичній поведінці (діяльності) суб'єктів права є реалізацією норм права, що може здійснюватись у різних формах. Реалізація норм права та прав особи, закріплених у цих нормах, є складним явищем, що має свій зміст, особливості, принципи та форми. Найбільш значущим є поділ форм реалізації норм права та закріплених у них прав на основі характеру дій правореалізуючих суб'єктів. На цій підставі розрізняють такі форми їх реалізації: дотримання (додержання), виконання, використання та застосування

Проблемою реалізації норм права в ракурсі розділу теорії права займали ряд науковців, зокрема, Рабінович П.М., Алексєєв А., Кельман М., Скакун О. та інші. Безпосередню увагу правореалізації приділили такі дослідники, як Лазарєв В., Недбайло П., Дюрягин І., Юсупов В. та ін.

Реалізація норм права та закріплених в них прав особи здійснюється у формі правомірної поведінки учасників суспільних відносин, які регулює право. Реалізація норм права може полягати у здійсненні одного або кількох конкретних вчинків, дій, досягненні певного результату, мати систематичний або тривалий характер. Але в будь-якому разі цей процес вважатиметься таким, що відбувся, тільки за умови повного узгодження фактичної поведінки суб'єктів реалізації норм права з тими її програмами, які передбачені відповідними юридичними приписами.

Реалізація норм права в цілому за складністю і спрямованістю дій суб'єкта поділяється на просту, безпосередню (без участі держави) - дотримання, виконання, використання; складна, опосередкована (за участю держави) - застосування. [2, с. 413; 1, с. 407; 3, с. 421; 4, с. 451-452]

Безпосередня реалізація права – це регламентований нормами права процес самостійного здійснення прав і обов'язків суб'єктом права без допомоги спеціально уповноважених органів і осіб. Це сфера самовираження особи, її правової активності і життєвої позиції.

Використання, виконання, дотримання становлять ординарні (звичайні) форми реалізації правових норм, тобто такі, які, по-перше, проходить будь-який процес реалізації правових норм, і, по-друге, що здійснюються через власну поведінку осіб, яким вони адресовані. Разом з тим існують випадки, коли поряд із звичайними видами реалізації норм права виникає потреба в особливій формі їх реалізації, а саме: у застосуванні норм права. [1, с. 408]

Як зазначалось вище, реалізовувати норми права у формі їх дотримання, виконання і використання можуть як індивіди, так і їх об'єднання, а також державні і недержавні організації та їх посадові особи. Особливою формою реалізації норм права є їх застосування.

Дотримання норм права – це форма реалізації норм права, за якої суб'єкт не вчиняє дій, заборонених приписами права. Таким чином, особа не порушує прав інших осіб.

При додержанні (дотриманні) норм права поведінка суб'єкта узгоджується з нормами-заборами, тобто реалізуються забороняючі норми права. Інакше кажучи, сутність додержання (дотримання) норм права полягає в тому, що суб'єкт додержується правових заборон, тобто утримується від порушення заборон, які містяться в тих чи інших правових нормах, не посягає на права інших осіб, не перешкоджає їх втіленню. Додержання (дотримання) норм права здійснюється пасивною поведінкою суб'єктів: вони не чинять дій, заборонених нормами права, і в такий спосіб додержуються правових заборон.

Прикладом додержання норм права може слугувати утримання громадянина від спроб посягати на життя, здоров'я, житло, особисте життя інших осіб, скажімо, дотримання ч. 2 ст. 28 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Дотримання – це форма реалізації права, при якій суб'єкт суворо додержується встановлених заборон, тобто не вчиняє заборонених дій. Цій формі реалізації права відповідають забороняючі норми права втілення яких полягає в утриманні суб'єктів права від вчинків, на які накладена заборона. [5, с. 346]

На основі вказаного можемо визначити дотримання норм права як безпосередню форму реалізації забороняючих норм права, що полягає в утриманні суб'єктами від діянь, заборонених законом, в тому числі від посягань на права і свободи інших осіб.

Дотримання, як форму безпосередньої реалізації норм права, як особливий процес можна розглядати з об'єктивної та суб'єктивної сторони. Об'єктивна сторона дотримання норм права полягає в утриманні від активної поведінки за умов, передбачених нормами права. Тобто, з об'єктивної сторони дотримання норм права завжди здійснюється правомірною пасивною поведінкою відповідних суб'єктів. В об'єктивну характеристику дотримання правових норм входить і його юридичний зміст, що полягає в дотриманні заборон.

Суб'єктивна сторона дотримання норм права виявляє правові знання і ставлення суб'єкта до правових вимог, стан його волі у момент утримання від дій, як це вимагає норма права. Суб'єкт права може бути зацікавлений у дотриманні правових норм через усвідомлення громадського обов'язку, через власну вигоду, або через побоювання несприятливих наслідків.

Отже, дотримання норм права, в яких закріплюються права і свободи людини і громадянина – безпосередня форма реалізації забороняючих норм права, що полягає в утриманні суб'єктами від діянь, заборонених законом. З об'єктивної сторони дотримання норм права завжди здійснюється правомірною пасивною поведінкою відповідних суб'єктів. З суб'єктивної сторони дотримання норм права полягає у набутті та реалізації суб'єктом правових знань, а також у виявленні ставлення суб'єкта до правових вимог, стан його волі у момент утримання від дій, як це вимагає норма права.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: (Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів) / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Рогачова та ін.; За ред.. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Харків: Право, 2010. – 584 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. — 2-ге видання. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. — К.: Українська енциклопедія, 2003. — Т. 5. – 640 с.
4. Теорія держави і права: Академічний курс: Підручник / За ред.. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
5. Теория права: учеб.-практич. пособие / Под ред. Р.Б. Головкина, С.А. Софроновой. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 464 с.